

Сімакоў А.В.
БІБЛІЯТЭКІ ЯК КРЫНІЦА ІНДЗЕЯНІСЦКАЙ ІНФАРМАЦЫІ:
ВОПЫТ КАРЭСПАНДЭНЦЫІ

Ключавыя словы: індзеяністыка, беларуска-індзейскія сувязі, бібліятэкі, запыты, карэспандэнцыя.

Асноўнай мэтай гомельскага цэнтра індзеяністыкі з’яўляецца збор звестак па гісторыі беларуска-індзейскіх сувязей (БІС) у арыгіналах або копіях выданняў, дзе яны прадстаўлены, і іх аналітыка-сінтэтычная перапрацоўка ва ўласныя даследчыя тэксты.

Значэнне бібліятэк і нашай бібліятэкі, якая ў пэўны перыяд таксама паслужыла значнай крыніцай для Беларуска-індзейскай бібліяграфіі (БІБ, 13051 запіс), немагчыма перабольшыць. У большасці буйных бібліятэк свету можна знайсці публікацыі, якія зарэгістраваны ў БІБ, – эфект глабальнага падыходу, уліку перакладаў (асабліва паказальнае апавяданне «Лятарнік» Г. Сянкевіча). Беларуска-індзейскае таварыства (БІТ) згадваецца як мінімум у двух з найбольш вядомых даведнікаў па індзейцах Паўночнай Амерыкі (вытрымалі ад двух да некалькіх дзясяткаў выданняў), таму БІТ або беларускія індзеяністы праз друк сімвалічна прысутнічаюць у кожнай са значных індзейскіх бібліятэк.

У нашай практыцы былі звароты непасрэдна да супрацоўнікаў бібліятэк у рэзервацыях і пры індзейскіх або індзеянісцкіх арганізацыях па-за іх межамі (напрыклад, «Dull Knife Memorial College, Attn: Library» у спісе адпраўленняў, 28.12.1995; пазней бібліятэцы было нададзена імя пісьменніка-асветніка, прэзідэнта паўночных чаенаў Дж. Вудэнлегса – Dr. John Woodenlegs Memorial Library).

У папяровы перыяд перапіскі ў бібліятэкі беларускія індзеяністы звярталіся па пытаннях сувязей Беларусі з краінамі Амерыкі радзей, чым у музеі. Колькасць зваротаў узрасла ў электронны перыяд (з 2003 г.) – тысячы электронных паведамленняў пры перапісцы з прадстаўнікамі бібліятэк, а таксама бібліятэкарамі як прыватнымі асобамі ў дзясятках краін.

Цяпер мы робім акцэнт на папяровой перапісцы, якая была асноўнай у зносінах з арганізацыямі да першай паловы 2003 г. Яна пачаліся з Лепельскай раённай бібліятэкі. У той жа перыяд, у пачатку 1980-х гг., Гомельская абласная бібліятэка (ГАБ) рыхтавала для актыўнага чытача інфармацыю пра кнігі па індзеяністыцы, узятую са «Сводного бюллетеня новых иностранных книг». Ад ГАБ, у тым ліку па пошце, адбылося і атрыманне мікраформ, заказаных па МБА. Як і ксеракопіі, мікрафільмы часам дасылалі замест саміх выданняў, і невялікія па памеры копіі перадаваліся ў дар. Таксама мы самастойна заказалі памяркоўную колькасць платных копій у цэнтральных бібліятэках СССР.

Асноўнай тэмай пісьмовых зваротаў у бібліятэкі ў 1980-я гг. быў заказ ксеракопій і мікрафільмаў, пазней з’явіліся запыты па персаналіях землякоў, важных для даследавання БІС, і па пытаннях набыцця кніг з абменных фондаў. Змешаныя звароты (і набыццё кніг, і краязнаўчыя запыты) можа ілюстраваць выпадак з Бібліятэкай БДСГА (10.11.1992 № 213/1 – пытанні навукова-практычнага захоўвання экзэмпляраў і магчымасці іх набыцця на прыкладзе кнігі А. Іпацьева “Овощные растения земного шара” (Мінск, 1966) і біяграфій асоб, звязаных з акадэміяй, канкрэтна – лацінаамерыканіста П. Кірушына). Заказ копій з рукапісу адбыўся толькі як няўдалая спроба (не паўтораная і ў прапанавым бібліятэкай варыянце) – аддзел рукапісаў Дзяржаўнай публічнай бібліятэкі (Ленінград).

Прыклады бібліятэк з праграмы капіравання (запыты, заказы): аддзел абслугоўвання Дзяржаўнай бібліятэкі СССР 27.04.1989 (тры кнігі па індзейскіх мовах жэстаў для індзеяніста ў Оршы); Дзяржаўная публічная гістарычная бібліятэка,

«Адзел мікрафільмавання» (28.11.1985; у бібліятэцы аддзела капіравання не было – адказ загадчыка аддзела абслугоўвання Г. Маразковай, 9.12.1985).

З рэгістратара выходнай карэспандэнцыі: Государственная публичная библиотека 1991-01-31; Государственная публичная библиотека (зав. отд. внешнего обслуживания) 1989-08-31, 1989-11-06; Государственная публичная библиотека 1989-08-05.

Асноўны ўлік і статыстыку ўваходнай карэспандэнцыі вядзём па канвертах (даты са штэмпеляў), для ДПБ / РНБ: Государственная публичная библиотека 1989-08-25, 1989-11-28, 1990-06-21, 1991-08-13; Российская национальная библиотека 1993-12-30, 2005-06-20 (2).

Са звароту па капіраванні 6.11.1989: «Отдел внешнего обслуживания Государственной публичной библиотеки им. М.Е. Салтыкова-Щедрина.

Прошу изготовить негативные микрофильмы следующих изданий, имеющихся в Вашей библиотеке (Кніга Беларусі. 1517–1917: Зводны каталог. Мн., 1986)». Пералічваюцца кнігі Я. Селенса [3], І. Раманоўскага [2], Я. Франца [4], а таксама М. Анціповіча [1], выдадзеныя ў павятовых цэнтрах Магілёўскай і Мінскай губерняў і ў Гродна.

У выніку заказу мы атрымалі доступ да беларускіх дарэвалюцыйных кніг па геаграфіі, што не знаходзіліся ў Беларусі. Любую інфармацыю пра М. Анціповіча мы шукалі таму, што атаясамілі яго з мексіканскім збіральнікам раслін, якога сустрэлі С. Букасаў, С. Юзепчук і іншыя ўдзельнікі савецкай батанічнай экспедыцыі і які ім дапамагаў.

Бібліятэкі за межамі Беларусі, акрамя Расіі, – найбольш ЗША, Вялікабрытанія і Швейцарыя, а Чэхаславакія была першай (Славянская бібліятэка ў Чэшскай дзяржаўнай бібліятэцы, адказ дырэктара І. Вацэка 7.09.1989).

Прыкладамі бібліятэк у краінах Амерыкі могуць служыць: Раўнераўская бібліятэка спецыяльных калекцый у Бібліятэцы Дартмуцкага каледжа з Гановера ў Нью-Гэмпшыры, якая ў электронную эпоху даслала ксеракопію АЗ – артыкул князя Дж. Сапегі (штэмп. 12.06.2006); Гаянская бібліятэчная асацыяцыя праз Нацыянальную бібліятэку Гаяны (8.02.1993) і асабліва Бібліятэка Ньюберы ў Чыкага, а ў ёй – Цэнтр імя Д'Арсі Макнікла па гісторыі індзейцаў (7.01.1991).

Даследчая калекцыя дзіцячай літаратуры імя дэ Груманд Бібліятэкі і архіваў МакКэйна (Універсітэт Паўднёвага Місісіпі) (увах. л.д. 28.08.1992) і Калекцыя дзіцячай літаратуры імя Керлана Уолтэраўскай бібліятэкі Універсітэта Мінесоты (вых. л.д. 18.10.1992) з'явіліся у спісе нашых карэспандэнтаў і адрасатаў у сувязі з вывучэннем біяграфіі індзейніцкі С. Блікер.

Былі зроблены звароты і ў Бібліятэку Кангрэса, у прыватнасці ў аддзел, спецыялізаваны на кіно і іншых аўдыявізуальных матэрыялах (тэма землякоў у Галівудзе).

Запыты ў бібліятэкі Беларусі рабіліся з галіны біялогіі (бульба – Навуковая бібліятэка Беларускага НДІ бульбаводства і плодаагародніцтва, МБА (1990) – набыццё копіі артыкула для навукоўца-бульбазнаўца з Перу, з той жа мэтай быў зварот у Дзяржаўную бібліятэку БССР; зубры (і бізоны) – Бібліятэка запаведніка «Белавежская пушча» (6.12.1989)), па канкрэтных гістарычных працэсах (бібліятэкі на былой тэрыторыі рассялення радзімічаў як пункты збору і папулярызацыі звестак пра іх, іх спадчыны) і персаналіях; выказваўся клопат пра фонды ўраджэнцаў Беларусі за межамі Беларусі. Нашы запыты і паведамленні маглі стымуляваць бібліятэчных работнікаў на пэўныя дзеянні, на развіццё ўласных інфармацыйных сістэм. Інфармацыя пра асобныя матэрыялы, атрыманыя з-за мяжы, накіроўвалася і ў спецыялізаваныя бібліятэкі (наркалогія (алкагалізм, наркаманыя), псіхіятрыя: Рэспубліканская навуковая медыцынская бібліятэка (28.02.1992 № 50/1); па пошце з ЗША ў 2003–2005 гг. былі

атрыманы ў значнай колькасці выданні па анкалогіі (індзейская праграма па раку ў Рочэстэры (Мінесота), а таксама галаўны інстытут краіны па раку (NCI, Бетэсда, Мэрыленд), некаторыя з якіх перададзены ў Бібліятэку ГДМУ).

Выходныя лісты 1990 г.: Пружанская раённая цэнтральная бібліятэка, Ружанская гарпасялковая бібліятэка; уваходны з Пружанскай ЦБС, ДБА (тычыліся радзімы знакамітага земляка ў Нью-Мексіка Л. Рыбака); Быхаўская, Крычаўская, Хоцімская, Чэрыкаўская, Шклоўская раённыя бібліятэкі (30.08.1991) – да «Радзіміцкага звароту» былі дададзены канкрэтныя пытанні пра землякоў (скульптара А. Веліксонава, географа, антраполога І. Сілініча, эмігрантаў падарожніка і літаратара А. Галынскага, рабочага-рэвалюцыянера Р. Белавусава, сацыял-дэмакрата шаўца Блюмана, пісьменніка З. Шнеўра).

«Фонду Давіда Выгодскага», ініцыятыве ў Гомелі, прысвечаны карэспандэнцыі ва Усерасійскую дзяржаўную бібліятэку замежнай літаратуры і РНБ (2.08.1993).

З пачаткам перабудовы бібліятэкі пачалі продаж дублетных, часам дастаткова каштоўных і рэдкіх кніг, уключаючы кнігі з аўтографамі вядомых аўтараў. Значная колькасць кніг набыта намі асобнымі сярэднімі траншамі з абменных фондаў бібліятэк і – звышвялікімі – пры спісанні іх перад закрыццём; таксама шматразова і паштучна ў кіёсках бібліятэк. Набыцця рэдкіх кніг тычыліся лісты ў ДБ БССР і Бібліятэку АН Беларусі (адзел камплектавання).

З ліста № 103 ад 19.06.1990 г. у перакладзе з рускай: «Дырэктару Дзяржаўнай бібліятэкі БССР ім. У. І. Леніна т. Алейнік Г. М.

Просім садзейнічаць у камплектаванні фонду Бібліятэкі Беларуска-індзейскага таварыства выданнямі, што рэалізуюцца праз адзел АРФ [абменна-рэзервовага фонду, ОРФ – абменно-резервный фонд] і адлюстроўваюць беларуска-індзейскія (амерыканскія) сувязі, адносяцца з наступных груп:

1. беларускія пераклады і выданні на іншых мовах аўтараў з амерыканскіх краін;
2. беларускія кнігі, цалкам або часткова прысвечаныя амерыканскім праблемам, у тым ліку папулярныя, мастацкія і дзіцячыя выклады;
3. беларускамоўныя падручнікі географіі, гісторыі, заалогіі;
4. беларускія выданні аб нееўрапейскіх краінах і народах;
5. беларускія выданні на англійскай і іспанскай мовах, а таксама савецкія і замежныя выданні на гэтых мовах, што ўключаюць інфармацыю аб Беларусі;
6. расійская, савецкая і замежная літаратура па этнаграфіі, географіі і гісторыі амерыканскіх краін.

[...]

Набытыя выданні ў складзе Бібліятэкі БІТ (цэнтральная ў Гомелі і філіялы) будуць даступныя грамадскасці, спецыялістам і ўсім жадаючым (сістэмы “чытальнай залы”, “абанемента” ЦБ і “МБА”)).

БІТ – Бібліятэцы Інстытута Лацінскай Амерыкі РАН (21.02.1998): «Паважаныя супрацоўнікі! [...] мы абавязаны прыняць удзел у справе дастаўкі пакінутых у нас [калегам-гамяльчанінам] кніг. Гэта трэба было зрабіць значна раней, улічваючы ўнікальнасць усёй “падборкі” для Гомеля».

У шэрагу выпадкаў набыццё вялікіх партый кніг адбывалася без перапіскі. У адрозненне ад музеяў, бібліятэкі былі і крыніцай набыцця копій з выданняў, і ўласна іх, прычым пры супрацоўніцтве з адной бібліятэкай у Гомелі ў перыяд ліквідацыі – у надзвычай вялікай колькасці. Апошні згаданы вопыт можна кваліфікаваць нават як валютарысцкі, але гэта быў шлях не толькі ўзбагачэння нашай амерыканісцкай калекцыі, але і выратавання кніг.

Дадатковая інфармацыя пра сувязі з бібліятэкамі можа быць знойдзена ў дасье бібліятэкараў па прафесіі і занятку сярод нашых карэспандэнтаў (выкарыстаны як

службовыя, так і прыватныя адрасы; лісты, адрасаваныя прыватнай асобе на службовы адрас, індэксуюцца па прозвішчах і назвах арганізацый).

З бібліятэкараў у катэгорыі «традыцыйная перапіска» варта адзначыць наступных: Л. Бучына (Ленінград) – загадчык аддзела рукапісаў ДПБ адказала нам па пытанні капіравання беларускага перакладу «Хронікі ўсяго свету» М. Бельскага 9.08.1991 (выканаўца П. А. Мядзведзеў) – і яе калега і высакародны чалавек В. Кельнер (1945–2021); К. Мазурэк (Варшава) – настаўнік-бібліятэкар у школе, затым бібліятэкар у Інстытуце заалогіі і Нацыянальнай бібліятэцы ў Варшаве (забеспячэнне экзэмплярамі выданняў, копіямі); І. Паўлючук – з яе звесткамі быў адзіны ліст па пошце, які мы атрымалі (26.06.1998) з Брэсцкай абласной бібліятэкі (аддзел краязнаўчай літаратуры і бібліяграфіі); К. Рагачэўская і В. Керзюк, куратары ўсходнееўрапейскіх калекцый Брытанскай бібліятэкі (з 2005 па 2007 г. прыйшло больш за 30 канвертаў з ксеракопіямі – маладаступныя публікацыі пра ўсходнеславянскія дыяспары).

1. Антипович, М. С. Очерк санитарного положения лесных промыслов в Мозырском уезде Минской губернии в зиму 1913–14 гг. / М. С. Антипович. – Мозырь : Тип. Х. В. Кугель, 1914. – 13 с.

2. Романовский, И. О. Популярное изложение хода развития научной географии / И. О. Романовский. – Гродно : Губ. тип., 1897. – 18 с.

3. Селенс, Е. Б. Очерк истории великих географических открытий и постепенного изучения поверхности земли / Е. Б. Селенс. – Гомель : Типолитограф. Г. М. Бриля, 1914. – 29 с.

4. Франц, Я. География в вопросах и ответах : курс I кл. сред. учеб. заведений : пособие при повторении / Я. Франц. – Бобруйск : Тип. Я. М. Гинзбурга, 1913. – 64 с.